

Izgradnja identiteta autističnih osoba u online okruženjima

Bošnjak, Olja

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:685919>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**



Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)



Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Izgradnja identiteta autističnih osoba u online okruženjima

Olja Bošnjak

Mentorica: izv.prof.dr.sc. Jasmina Stošić

Sumentorica: izv.prof.dr.sc. Natalija Lisak

Zagreb, rujan, 2024.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Izgradnja identiteta autističnih osoba u online okruženjima* i da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Olja Bošnjak

Zagreb, rujan, 2024.

Zahvale

Želim se zahvaliti izv.prof.dr.sc. Jasmini Stošić i izv.prof.dr.sc. Nataliji Lisak na vodstvu i podršci tijekom provedbe istraživanja i pisanja ovog rada.

Hvala sudionicima istraživanja na njihovom povjerenju i doprinosu ovom radu.

Najveće hvala mojim roditeljima i obitelji na beskrajnom strpljenju, ljubavi i podršci tijekom mog studiranja.

Hvala mojem dragom prijatelju i debatnom mentoru Tinu na svom znanju i podršci koju sam imala privilegiju dobiti.

Veliko hvala Karen koja me već 18 godina prati kroz sve, pa tako i kroz ovo akademsko putovanje.

Veliko hvala Amriti, Ani, Lari, Lucy i svim mojim divnim prijateljima, jako sam sretna što vas imam.

Fighting!

Izgradnja identiteta autističnih osoba u online okruženjima

Olja Bošnjak

Izv.prof.dr.sc. Jasmina Stošić

Izv.prof.dr.sc. Natalija Lisak

Edukacijska rehabilitacija / Inkluzivna edukacija i rehabilitacija

SAŽETAK

Identitet se odnosi na naš osjećaj o tome tko smo kao pojedinci i kao članovi društvenih skupina i kako nas drugi percipiraju i etiketiraju. Konstrukcija identiteta složen je i često izazovan proces za autistične osobe. S obzirom na sveprisutnost društvenih mreža koje imaju veliki utjecaj na formiranje mišljenja i stavova važno je sagledati odnos sadržaja o autizmu na online platformama i mišljenja autističnih osoba o utjecaju tog sadržaja na njihov identitet. Uzevši u obzir da je identitet društveno konstruiran važno je sagledati i mišljenje autističnih osoba o utjecaju kontakta s drugim autističnim osobama u online okruženjima na njihov identitet. Dosadašnja istraživanja pokazuju da online platforme mogu biti koristan alat za komunikaciju autističnih osoba, procesiranje informacija i sadržaja i interakciju s drugim autističnim osobama u sigurnim prostorima. Cilj ovog istraživanja je dobivanje uvida u promišljanja autističnih osoba o doprinosu sadržaja o autizmu u online okruženjima, kao i o doprinosu stupanja u kontakt s drugim autističnim osobama koristeći online okruženja na njihovu samopercepciju i ponašanja koja za njih potvrđuju autistični identitet. U istraživanju je sudjelovalo četvero autističnih osoba starijih od 18 godina od kojih su dvoje hrvatske nacionalnosti, a drugo dvoje irske i britanske nacionalnosti. Rezultati istraživanja dobiveni su tematskom analizom polustrukturiranih intervjua provedenih koristeći Zoom. Sudionici opisuju veće razumijevanje i prihvaćanje vlastitih autističnih značajki, veći osjećaj ponosa na svoj autistični identitet i manje učestalo korištenje maskiranja kao posljedice pregledavanja sadržaja o autizmu u online okruženjima. Sudionici također opisuju veći osjećaj razumijevanja vlastitog identiteta, poistovjećivanje s drugima i veću otvorenost oko svog autističnog identiteta kao posljedice kontakta s drugim autističnim osobama koristeći online platforme. Nalazi istraživanja također dublje izvještavaju o navikama sudionika na online platformama, vrstama sadržaja o autizmu s kojim su se susreli u online okruženjima i prirodni stupanja u kontakt s drugim autističnim osobama koristeći online platforme.

Ključne riječi: autizam, identitet, online okruženja

Autistic identity construction in online spaces

Olja Bošnjak

Izv.prof.dr.sc. Jasmina Stošić

Izv. prof.dr.sc. Natalija Lisak

Educational rehabilitation / Inclusive education and rehabilitation

ABSTRACT

Identity refers to our sense of who we are as individuals, as members of social groups and how others perceive and label us. Identity construction is a complex and often challenging process for autistic people. Considering the ubiquity of online spaces, which have a great influence on the formation of opinions and attitudes, it is important to look at the relationship between content about autism on online platforms and the opinions of autistic people about the impact of this content on their identity. Considering that identity is socially constructed, it is important to research the opinion of autistic people about the impact interaction with other autistic people in online spaces had on their identity. Previous research shows that online platforms can be a useful tool for autistic people to communicate, process information and content, and interact with other autistic people in safe spaces. The aim of this research is to gain insight into the reflections of autistic people on the impact of content about autism in online spaces, as well as the impact of interaction with other autistic people in online spaces on their self-perception and behaviors that affirm their autistic identity. Four autistic persons over the age of 18 participated in the research, two of whom are of Croatian, and the other two are of Irish and British nationality. Research results were obtained using thematic analysis of semi-structured interviews conducted using Zoom. Participants reported a greater understanding and acceptance of their own autistic features, a greater sense of pride in their autistic identity, and a less frequent use of masking as consequences of viewing content about autism in online spaces. Participants also describe a greater sense of understanding of their own identity, relating with others, and being more open about their autistic identity as consequences of interacting with other autistic people using online spaces. Findings of this research also include reports about the participants' habits in online spaces, types of content about autism they encountered in online spaces and the nature of interacting with other autistic people using online spaces.

Keywords: autism, identity, online spaces

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1 Identitet	1
1.2. Izazovi i izgradnja autističnog identiteta	2
2. Problem i cilj istraživanja	6
3. Metode	7
3.1. Sudionici istraživanja.....	7
3.2. Metoda prikupljanja podataka.....	8
3.3. Način provedbe istraživanja.....	9
3.4. Kvalitativna analiza podataka	10
4. Nalazi istraživanja.....	10
4.1. Iskustva u online okruženjima	11
4.2. Sadržaji o autizmu na društvenim mrežama	12
4.3. Dobrobiti online okruženja	17
4.4. Komunikacija s drugim autističnim osobama koristeći online platforme.....	22
4.5. Dobrobiti kontakta s drugim autističnim osobama koristeći online platforme	25
5. Rasprava.....	27
6. Zaključak.....	33
7. Popis literature	35
Prilog 1. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju	39

1. Uvod

1.1 Identitet

Identitet je složen i višestruk pojam za koji ne postoji univerzalna definicija u literaturi, već mnogi autori navode različite definicije. Identitet je sklop “ljudskih koncepata o tome tko su oni, kakvi su ljudi i kako se odnose prema drugima” (Hogg i Abrams 1988). “Identitet se koristi za opisivanje načina na koji se pojedinci i skupine definiraju i kako ih drugi definiraju na temelju rase, etničke pripadnosti, vjere, jezika i kulture” (Deng, 1995). Fearon (1999) navodi da se identitet odnosi ili na (a) društvenu kategoriju, definiranu pravilima članstva u zajednici i (navodnim) karakterističnim atributima ili očekivanim ponašanjima ili na (b) društveno prepoznatljive značajke kojima se osoba posebno ponosi ili na nepromjenjive, ali društveno posljedice osobne karakteristike (ili (a) i (b) odjednom). Prema *Facing History and Ourselves* (2021) identitet se odnosi na naš osjećaj o tome tko smo kao pojedinci i kao članovi društvenih skupina i kako nas drugi percipiraju i etiketiraju. S obzirom na navedeno, u ovom radu i istraživanju podrazumijeva se generalna podjela dimenzija identiteta na osobne i društvene dimenzije. Konvencionalne dimenzije identiteta kao što su spol, dob, nacionalnost, rasa i etnička pripadnost najčešće su i važne dimenzije identiteta, iako treba uzeti u obzir da su navedene dimenzije neadekvatne u obuhvaćanju dubine i intersekcionalnosti identiteta, pa se identitet treba proučavati unutar relevantnih konteksta (Taylor, 2015). Teorije konstrukcije identiteta pretpostavljaju da se identitet proizvodi i mijenja, barem djelomično interakcijskim, situacijskim, socio-povijesnim i kulturnim kontekstima osobe (Taylor, 2015). Uzevši u obzir da identitet uključuje i društvene dimenzije, koje su društveno konstruirane jer se mijenjaju tijekom vremena kao rezultat ljudskog razmišljanja, diskursa i djelovanja (Fearon, 1999), možemo zaključiti da se identitet razvija kroz interakcije s onima koji su nam bliski, škole i druge institucije, masovne medije i sl. Unutar sociološke i psihološke literature identitet se smatra i važnom odrednicom ponašanja (Smith i sur., 2007). Identitet je ključan dio osobnog „ja“ koje ima utjecaj na određeno ponašanje i može se smatrati mjerom u kojoj je određeno ponašanje važna dimenzija samopoimanja osobe (Smith i sur., 2007). Na primjeru teme ovog rada, osoba može biti ponosna na svoj autistični identitet, a ponašanje kojim potvrđuje taj ponos može biti javna otvorenost (eng. *outing*) o vlastitom autističnom identitetu.

1.2. Izazovi i izgradnja autističnog identiteta

Konstrukcija identiteta osoba s invaliditetom složeni je proces jer je invaliditet: „...kompliciran i višestruki koncept i osobe s invaliditetom ga asimiliraju u svoj identitet na različite načine” (Martin 2012). Izgradnja identiteta postala je ključna točka istraživanja jer osobe s invaliditetom često smatraju da društvo umjesto njih konstruira njihov identitet (Anderson-Chavarria, 2021). Invaliditet je iskustvo koje se stalno mijenja i obuhvaća veliku interseksionalnu populaciju pojedinaca od kojih svaki ima vlastite definicije o tome što je invaliditet i tko može definirati invaliditet (Anderson-Chavarria, 2021). Prema medicinskoj definiciji, poremećaj spektra autizma je neurorazvojni poremećaj koji se sastoji od: (1) trajnih nedostataka u društvenoj komunikaciji i socijalnoj interakciji kao što je nedostatak ili smanjena socijalno-emocionalna uzajamnost, smanjena verbalna i neverbalna komunikacija i poteškoće u razvoju i održavanju društvenih odnosa, (2) ograničena i repetitivna ponašanja, i (3) hiper- ili hipo-osjetljivost na senzorne podražaje (American Psychiatric Association, 2013). Izraz “neurodivergentne osobe” odnosi se na osobe čiji um funkcionira značajno drugačije od onoga što većina društva smatra „normalnim“ (Walker, 2014). Prema tome možemo reći da je autizam pervazivan način bivanja koji oboji svako iskustvo, svaki osjećaj, percepciju, misao, emociju i susret, svaki aspekt postojanja. Nije moguće odvojiti autizam od osobe, a kada bi to bilo moguće, ta osoba više ne bi bila ona ista osoba s početka (Sinclair, 2012). Smatra se da ne postoje dvije identične osobe s autizmom, odnosno svaka autistična osoba ima drugačiji doživljaj svojeg autističnog identiteta s obzirom na vlastite značajke autizma koje će imati značajan utjecaj na njihov osobni identitet i na njihovo ponašanje. Kako osobe percipiraju vlastite sposobnosti, ograničenja i osobine te kako se prezentiraju i komuniciraju s drugima dimenzije su identiteta koje su nužno povezane s autističnim identitetom. Ne postoji univerzalna definicija autističnog identiteta jer autistične osobe nisu homogena skupina s istim iskustvima i značajkama. Autistični identitet nosi sa sobom određene izazove koji su povezani sa osobnim i društvenim dimenzijama identiteta. Počevši od samog naziva i samoidentificiranja, mnoge autistične osobe preferiraju izraz: “autistične osobe”, od izraza: “osobe s poremećajem spektra autizma”, jer prvi izraz predstavlja autizam kao jednu od opisnih stavki njihovog identiteta, dok drugi implicira da je autizam teškoća koju osobe imaju (Anderson-Chavarria, 2021). Ovisno o osobnim iskustvima i razini teškoće autistične osobe će drugačije interpretirati autizam kao

osobnu karakteristiku ili teškoću što čini značajnu razliku u utjecaju autizma na njihovo samoodređenje i samopouzdanje (Large i Serrano, 2018). U vidu interakcije s neurotipičnim osobama autizam se često smatra “nevidljivom teškoćom” i mnogim autističnim osobama to predstavlja izazov jer se njihova okolina ne može odmah prilagoditi, pa će se autistične osobe susresti s teškoćama u komunikaciji i razumijevanju suptilnih društvenih znakova (Brownlow, 2010). Poteškoće u razumijevanju namjera, izraza i ciljeva u interakciji s neurotipičnim osobama autističnim osobama otežavaju održavanje odnosa što utječe na njihov osjećaj pripadnosti društvenim grupama (Large i Serrano, 2018). Zbog toga mnoge autistične osobe koriste tehniku maskiranja odnosno učenja društveno poželjnih reakcija i ponašanja s ciljem društvene prihvaćenosti. Maskiranje mnogim osobama može biti iscrpljujuće te se osjećaju kao da se pretvaraju pred neurotipičnim osobama (Large i Serrano, 2018). Važno je istaknuti da autistični identitet ne postoji u vakuumu, već se isprepliće s drugim dimenzijama identiteta kao što su rasa, rod, seksualna orijentacija i kulturalna pozadina. Interseksionalnost podrazumijeva razumijevanje međusobne interakcije dimenzija identiteta, kao što je pojava češćeg dijagnosticiranja poremećaja spektra autizma kod muškaraca nego kod žena (Simpson, 2019).

Zbog navedenih izazova koji se često očituju u svakodnevnom društvenom životu mnoge autistične osobe gravitiraju online platformama kako bi istražile svoje „svjetove“ i gdje se u njih uklapaju (Brownlow, 2010; Davidson, 2008). Od 2001. godine autor Shore predlaže da je komuniciranje koristeći računala korisno za autistične osobe jer računala ne koriste ton glasa ili višeznačne obavijesti. Kroz rast i razvoj interneta i društvenih mreža kroz godine stvaraju se nove mogućnosti za autistične osobe da olakšano navigiraju sadržajem i komuniciraju s drugima, kao i da pronalaze njima važne zajednice. Na društvenim mrežama i online forumima komunikacija je olakšana autističnim osobama zbog manjka razgovora licem u lice, anonimnosti te mogućnosti pripreme i vremenske odgode odgovora u interakciji (Burke i sur., 2010). Razgovori licem u lice mogu se odvijati prebrzo za autistične osobe, dok online imaju veću kontrolu nad brzinom komunikacije (Benford i Standen 2009; Davidson 2008). Autistične osobe također ističu važnost strukturiranih sadržaja i foruma zbog preglednijeg rasporeda sadržaja i lakše navigacije u pronalaženju potrebnih informacija koje im društvene mreže omogućavaju (Campbell, 2023). U online okruženjima autistične osobe imaju pristup različitim grupama ljudi koje imaju zajedničke interese ili su također autistične osobe što im omogućava razgovor o zajedničkim iskustvima, izgradnju odnosa i ostvarivanje prijateljstva. Autistične osobe smatraju da online okruženja imaju

pozitivan utjecaj na njihovu komunikaciju s drugima. Izvještavaju kako im odgovara da je online interakcija često usredotočena na glavnu bit (*eng. straight to the point*) što im omogućava razumijevanje sadržaja i umanjuje potrebu za preispitivanjem namjera i dvosmislenosti interakcija (Campbell, 2023). Također se ističe važnost mogućnosti da autistične osobe “bace” puno informacija (*eng. info-dumping*) u razgovor s osobama na društvenim mrežama. Smatraju da takav način komunikacije nije društveno prihvatljiv u svakodnevnim razgovorima, ali se osjećaju ugodno s drugim autističnim osobama online pričati na način da prvo jedna osoba pa druga iznesu sve što smatraju važnim o određenoj temi (Campbell, 2023). Autistične osobe također često imaju posebne interese ili teme na koje fiksiraju svoju pažnju na dulje vremenske periode. Online okruženja im omogućuju da pronađu druge osobe koje dijele iste interese te ističu važnost zajednica obožavatelja (*eng. fandoms*) gdje mogu slobodno komunicirati o svojim interesima bez straha od osuđivanja (Campbell, 2023). Online okruženja im pružaju prostor gdje mogu pronaći mnoge druge autistične osobe te kroz njihova osobna iskustva pronaći osjećaj pripadnosti i osjećaj validnosti vlastitih iskustava (Campbell, 2023). S obzirom na porast svijesti o poremećaju spektra autizma na određenim društvenim mrežama kao što je TikTok nastala je potreba za razdvajanjem “autističnog” sadržaja i “zapravo autističnog” sadržaja kroz korištenje oznake *#ActuallyAutistic* kako bi autistične osobe lakše pronašle sadržaj drugih autističnih osoba, a ne sadržaje o autizmu koje objavljuju skrbnici i stručnjaci ili druge neurotipične osobe koje komentiraju autizam. Ističe se i važnost blogova u izgradnji kolektivnog identiteta i omogućavanju prostora za dublje razgovore autističnih osoba o njima važnim temama kao i za početak određenih aktivističkih rasprava u sigurnim prostorima. *Stimming* je kratica za samostimulirajuća ponašanja koja autistične osobe koriste kao način regulacije osjećaja ili senzacija. Na određenim blogovima pokrenula se rasprava o *stimming-u* i o osjećaju autističnih osoba da trebaju potiskivati takva ponašanja i učiti “društveno poželjnije” verzije tih ponašanja. Mnogi smatraju da je *stimming* samo jedan od obrazaca komunikacije i da ako ponašanja nisu štetna ili autodestruktivna da ne bi trebalo poticati mijenjanje tih ponašanja kod autističnih osoba (Kim i Bottema-Beutel, 2019). Time je započelo preuzimanje (*eng. reclaiming*) *stimming-a* odnosno proces prihvaćanja karakteristike koja je stigmatizirana od strane društva te autistične osobe nakon narativnih dijeljenja iskustva i preuzimanja izraza imaju pozitivniji stav prema vlastitim ponašanjima koja im je ponekad teško kontrolirati (Kim i Bottema-Beutel, 2019).

Društvene mreže imaju veliku ulogu u izgradnji percepcije društva o određenim temama te je od velike važnosti sagledati sadržaje koji tvrde da predstavljaju određene skupine ljudi kako bi dobili uvid u njihova životna iskustva i obrasce komunikacije. Prema *Search Engine Journal-u* (2024) platforma TikTok broji iznad jednu milijardu mjesečno aktivnih globalnih korisnika. Gilmore i suradnici (2023) napravili su pregled 678 najgledanijih TikTok videa pod oznakom *#autism* s ciljem kategorizacije relevantnog sadržaja o autističnim osobama. Najčešća tema sadržaja TikTok videa bila su obilježja autizma (39,7%), a zatim marginalizacija autističnih osoba (25,4%). Mnoge osobe dijele svoje karakteristike kao autistične osobe kako bi drugima pružili osjećaj da nisu jedini koji se ponašaju na određeni način te postoje oni koji smatraju da su autistični iako nisu dijagnosticirani od strane stručnjaka te dijele sadržaj o vlastitim simptomima što objašnjava količinu sadržaja o obilježjima autizma. Većina videa kategorizirani su kao iskustveni (61,4%) ili promatrački (31,4%), a najmanje ima edukativnih sadržaja (7,2%). Otprilike 65,5% videozapisa predstavlja odraslu osobu s autizmom, a 22,6% prikazuje autistično dijete. Većinu videa objavljuju osobe bijele rase (87,0%), a podjednako sadržaj objavljuju osobe koje se predstavljaju kao žene (52,9%) i muškarci (44,8%). Iako iskustveni sadržaji pružaju mogućnost osobama da se identificiraju sa sličnim iskustvima onih koji objavljuju sadržaje, na platformi TikTok nedostaje edukativnih sadržaja ili stručnjaka koji informiraju o temi spektra autizma što mnogima može pružiti iskrivljenu sliku o svakodnevnim iskustvima autističnih osoba. Slični nalazi dobiveni su pregledom 100 najpopularnijih YouTube videa o autizmu među kojima je samo jedan video objavio stručnjak, a čak 16% videa prikazivalo je neutemeljene ideje protiv cijepljenja djece (Kollia i sur., 2017). Treba uzeti u obzir da u većini sadržaja na TikTok-u autistične osobe koje samostalno objavljuju sadržaje su “visokofunkcionalne” osobe koje ne predstavljaju iskustva svih autističnih osoba. Ipak, na YouTube-u više od 70% najgledanijih videa prikazivalo je autističnu osobu u interakciji s drugima, a čak 63% videa autistične osobe kako viču i ponašaju se društveno neprimjereno (Kollia i sur., 2017). Navedene statistike su zabrinjavajuće s obzirom da se radi o najgledanijim videima koji prikazuju autistične osobe u negativnom svjetlu. Također, činjenica da je skoro 90% sadržaja na Tik Tok-u objavljeno od strane bijelih autističnih osoba može stvoriti iskrivljenu percepciju da je autizam teškoća koja pogađa isključivo osobe bijele rase, pa se ne uzimaju u obzir iskustva autističnih osoba drugih rasa čija su kulturalna i svakodnevna iskustva ipak različita što nužno utječe na njihov identitet kao autističnih osoba.

Uzevši u obzir da interakcija s drugima utječe na osobne i društvene dimenzije identiteta, važno je dobiti uvid u interakcije autističnih osoba s drugim autističnim osobama ili grupama u online okruženjima. Istraživanje grupa potpore na Facebook-u izvještava o pomoći koju članovi pružaju jedni drugima, savjetima i pričama iz svakodnevnog života koje dijele (Zhao i sur., 2019). Članovi grupa potpore koristili su grupe za dobivanje informacija o simptomima, dijagnozi i strategijama suočavanja, kao i za dijeljenje emotivnih iskustava, a najčešće korištena riječ u svim grupama bila je “hvala” (Zhao i sur., 2019). Pregledom literature ističe se i online zajednica *Autcraft* odnosno zajednica igrača video igre *Minecraft* koji igraju na istom serveru što znači da autistični igrači imaju siguran prostor koji dijele isključivo s drugim autističnim osobama. Za stvaranjem odvojenog servera stvorila se potreba kada su autistični igrači počeli biti vrijeđani i napadani od strane drugih igrača te se općenito u zajednici izraz “autističan” koristio kao uvreda. Ističu kako se u *Autcraft* zajednici igrači osjećaju sigurno i prihvaćeno te kako su stvorili izraz “*autsome*” što je na engleskom jeziku spoj riječi “*autism*” i “*awesome*” (hrv. odlično) kako bi igračima stvorili pozitivni izraz kojeg mogu koristiti, a čime i počinje proces preuzimanja stigmatizirajuće oznake (Ringland, 2019). U zajednici se pokušava stvoriti pozitivna slika o autizmu te se ističu pozitivne karakteristike autističnih igrača koje im omogućavaju još uspješnije igranje video igre (kao što su fokusiranje na dulje vremenske periode, fiksacija na određene dijelove igre, repetitivni obrasci igranja i sl.). Ovakvo online okruženje stvara pozitivnu atmosferu te potiče interakciju s drugim autističnim osobama što za mnoge autistične osobe ima utjecaj na sliku o sebi i podiže im samopouzdanje te im daje siguran prostor u kojem se mogu osjećati ugodno provodeći slobodno vrijeme (Ringland, 2019).

2. Problem i cilj istraživanja

Dosadašnja strana istraživanja pokazuju da je autističnim osobama interakcija koristeći društvene mreže manje zahtjevnija nego interakcija licem u lice, da koristeći online platforme mogu dijeliti svoja iskustva i stupiti u kontakt s drugim autističnim osobama s kojima dijele određene značajke. S obzirom na sveprisutnost društvenih mreža koje imaju veliki utjecaj na formiranje mišljenja i stavova važno je sagledati koje je mišljenje autističnih osoba o sadržaju na društvenim mrežama vezanim uz autizam (koji ih navodno predstavlja) kao i na utjecaj istog na njihovu samopercepciju. Online platforme također pružaju priliku stupanja u kontakt s osobama koje nisu u našoj geografskoj blizini što otvara mogućnosti odabira s kojim drugim autističnim osobama se osobe

žele družiti, dijeliti svoja iskustva i uspostavljati dublje odnose te je sukladno tome važno dobiti uvid u prirodu njihovih interakcija s drugim autističnim osobama u online okruženjima. Pregledom literature možemo zaključiti da sadržaj koji konzumiramo, kao i osobe s kojima stupamo u kontakt imaju značajan utjecaj na određene dimenzije identiteta. Uzevši u obzir literaturu koja predlaže da postoje određeni izazovi autističnog identiteta od velike je važnosti sagledati kako online okruženja mogu utjecati na izgradnju identiteta autističnih osoba. Dimenzije identiteta koje proučava ovaj rad počivaju na ranije opisanim teorijskim okvirima te su globalno podijeljene na samopercepciju i ponašanja koja potvrđuju identitet. U ovom kontekstu samopercepcija se odnosi na viđenje samog sebe, odnosno i na osobne dimenzije identiteta (kako osobe vide same sebe i kako se identificiraju) i na društvene dimenzije (kako misle da ih druge osobe vide ili koje društvene uloge ispunjavaju) (Fearon, 2009). Cilj ovog rada je pobliže ispitati mišljenje autističnih osoba o njihovim iskustvima s online sadržajem koji predstavlja autistične osobe, njihova iskustva s drugim autističnim osobama s kojima su stupili u kontakt koristeći društvene mreže te percipirani utjecaj navedenog sadržaja i interakcija na samopercepciju i na ponašanja koja za njih potvrđuju autistični identitet (predstavljanje kao autistične osobe u svakodnevnom životu, maskiranje i samostimulirajuća ponašanja). Glavni istraživački cilj ovog rada je dobivanje uvida u promišljanja autističnih osoba o doprinosu sadržaja u online okruženjima, kao i o doprinosu stupanja u kontakt s drugim autističnim osobama koristeći online okruženja na njihovu samopercepciju i ponašanja koja za njih potvrđuju autistični identitet.

3. Metode

3.1. Sudionici istraživanja

U ovom istraživanju korišteno je uzorkovanje tehnikom snježne grude koja podrazumijeva mali skup početnih ispitanika koji imenuju druge sudionika koji ispunjavaju kriterije uključenosti u istraživanje. Uzorkovanje tehnikom snježne grude koristan je način za postizanje ciljeva namjernog uzorkovanja u situacijama u kojima ne postoje popisi ili drugi očiti izvori za lociranje članova populacije od interesa za istraživanje (Ayres, 2008). U ovom istraživanju ciljana populacija bile su autistične osobe bez intelektualnih teškoća starije od 18 godina te su to ujedno bili i kriteriji uključenja u istraživanje. U istraživanju je sudjelovalo četvero autističnih muškaraca u dobnoj skupini od 21 do 25 godina. Dvoje sudionika su transrodne osobe. Dvoje sudionika

hrvatske su nacionalnosti, a studirali su ili trenutno studiraju u Nizozemskoj. Drugo dvoje sudionika su irske i britanske nacionalnosti. Troje od četvero sudionika završili su preddiplomski studij, a jedan sudionik ima završenu srednju školu.

3.2. Metoda prikupljanja podataka

U ovom istraživanju koristila se metoda polustrukturiranog intervjua s obzirom na problem i cilj istraživanja te potrebu da dobijemo dublji uvid u mišljenja sudionika o njihovim iskustvima u online okruženjima, sadržajima o autizmu i interakciji s drugim autističnim osobama u online okruženjima. Polustrukturirani intervjui su kvalitativna strategija prikupljanja podataka u kojoj istraživač postavlja ispitanicima niz unaprijed određenih, ali otvorenih pitanja. (Ayres, 2008). Istraživač ima veću kontrolu tijekom intervjua nego u nestrukturiranim intervjuiima, ali za razliku od strukturiranih intervjua ili upitnika koji koriste zatvorena pitanja, ne postoji fiksni raspon odgovora na svako pitanje (Ayres, 2008). Pitanja za intervjui pripremljena su prateći teorijski okvir, a sudionicima je omogućeno da dobiju pitanja na uvid prije samog intervjua te su imali mogućnost prilagodbi tijekom intervjua. Pitanja su strukturirana na jasan način koji ne čini pitanja dvosmislenima. Uključena su određena potpitanja i primjeri za pitanja kako bi mogli usmjeriti sudionike.

Oblikovala su se sljedeća pitanja:

Iskustva na društvenim mrežama

1. Koje društvene mreže i druge online prostore najčešće koristite i koliko dugo tijekom dana provodite vrijeme na njima?
2. Koje vrste sadržaja i na kojem jeziku najčešće pregledavate (zabavni, edukativni, itd)?
3. Koje još online prostore koristite (video igre, portali, specifične zajednice)?
4. Kakav sadržaj i na kojem jeziku objavljujete na društvenim mrežama? Privatni ili tematski?

Sadržaji na društvenim mrežama vezani uz spektar autizma

1. S kakvim se sadržajima vezanim uz autizam susrećete na društvenim mrežama (edukativni, zabavni, dijeljenje iskustava)? Koje sadržaje vi aktivno tražite vezane za autizam?
2. Smatrate li da sadržaji predstavljaju autistične osobe u pozitivnom svjetlu?

3. Za koju skupinu autističnih osoba je vezan sadržaj s kojim se susrećete, za autistične osobe sa ili bez intelektualnih teškoća?
4. Tko po vašem mišljenju najčešće objavljuje sadržaje o autističnim osobama i prikazuju li oni realno svakodnevni život autističnih osoba?

Utjecaj online prostora

1. Smatrate li da Vam je lakše komunicirati koristeći društvene mreže nego licem u lice (razumijevanje humora ili sarkazma u objavama, osjećaj slobode u izražavanju u online prostorima)?
2. Uključuju li Vaši hobiji ili posebni interesi online dimenziju? Npr. da ste član određenih *fandoma*? Na koji način se bavite svojim interesima u online prostorima?
3. Jeste li pronašli objave ili slična iskustva drugih osoba slična Vašima u online okruženjima vezana uz autistične značajke (*stimming*, nesporazumi u socijalnim interakcijama, senzorni podražaji, itd.)? Smatrate li da su imali utjecaj na Vaš odnos ili stav prema tim značajkama u svakodnevnom životu?

Kontakt s drugim autističnim osobama ili grupama koristeći društvene mreže

1. Jeste li do sada i na koji način stupili u kontakt s drugom autističnom osobom ili grupom autističnih osoba koristeći društvene mreže?
2. Molim Vas opišite mi Vaše iskustvo s drugim autističnim osobama u online prostorima? Kako ste se osjećali, koje su bile teme Vaših interakcija?
3. Što mislite koliko i na koji način Vas poznaju osobe koje ste upoznali uživo u odnosu na osobe koje ste upoznali online? Tko Vas bolje poznaje?
4. Jeste li upoznali te osobe ili grupu uživo?
5. Smatrate li da su te osobe imale utjecaj na Vaše prezentiranje kao autistične osobe u svakodnevnom životu ili online? Na koji način?

3.3. Način provedbe istraživanja

Intervjui su se provodili koristeći online platformu za video pozive *Zoom* s obzirom da nijedan sudionik ne boravi na području grada Zagreba. Dva intervjua provedena su na engleskom jeziku te su kasnije prevedena na hrvatski jezik za potrebe pisanja ovog rada. Sudionici su mogli tražiti

stanku u bilo kojem trenutku provođenja intervjua. Prije provedbe intervjua sudionicima je poslana Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju (Prilog 1). Svi sudionici pristali su na audio snimanje intervjua. Na početku intervjua sudionicima se ponovio cilj istraživanja i struktura intervjua. Intervjui su trajali između 30 minuta i sat i 15 minuta. Svi koraci provedbe istraživanja i obrade podataka bili su u skladu s Etičkim kodeksom Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006).

3.4. Kvalitativna analiza podataka

U ovom istraživanju korištena je tematska analiza kao vrsta kvalitativne analize podataka (Braun, Clarke, 2006). Unutar tematske analize korištena je realistička metoda (Braun, Clarke, 2006) koja predstavlja iskustva, značenja i doživljaje stvarnosti sudionika. Koristio se pristup teoretske tematske analize odnosno dolaženje do rezultata "odozgo prema dolje", polazi se od teorijskih pretpostavki prema podacima (Braun, Clarke, 2006). Ovisno o razini na kojoj će teme biti prepoznate korištena je semantička analiza. Uz semantički pristup teme se identificiraju unutar eksplicitnih ili površinskih značenja podataka i analitičar ne traži ništa izvan onoga što je sudionik rekao ili što je napisano. U idealnom slučaju, analitički proces uključuje napredovanje od opisa, gdje su podaci jednostavno organizirani i sažeti u obrasce do tumačenja, gdje postoji pokušaj da se teoretizira značaj obrazaca i njihova šira značenja i implikacije (Patton, 1990 prema Braun, Clarke, 2006). U fazi prije kodiranja transkribirani su audio zapisi intervjua. Analiza podataka odvijala se kroz postupak kodiranja, točnije sažimanja podataka u svrhu prenošenja najvažnijih izjava sudionika te strukturiranje kvalitativne građe u istraživačke teme. Okvir kodiranja pruža uvid u nazive koncepata i kriterije koji se koriste za njihovu identifikaciju i sortiranje i pravila koja se koriste za izdvajanje opažanja povezanih s njima u neobrađenim podacima te pruža smjernice za označavanje i tumačenje (kodiranje) istraživačkih opažanja (Ayres, 2008).

4. Nalazi istraživanja

Analizom dobivenih podataka ovog istraživanja oblikovano je 5 tematskih područja s pripadajućim kodovima. Dobivena tematska područja su: "Iskustva u online okruženjima", "Sadržaji o autizmu na društvenim mrežama", "Dobrobiti online okruženja", „Kontakt s drugim autističnim osobama koristeći online platforme“ i "Dobrobiti kontakta s drugim autističnim osobama koristeći online platforme".

4.1. Iskustva u online okruženjima

Unutar tematskog područja “Iskustva u online okruženjima” izdvojene su četiri teme: vrste društvenih mreža i portala, vrijeme provedeno na društvenim mrežama, vrste sadržaja i vlastiti sadržaj i jezik objava. Teme ovog područja s pripadajućim kodovima prikazane su u Tablici 1.

Tablica 1. Teme i kodovi tematskog područja “Iskustva u online okruženjima”

TEMATSKO PODRUČJE: Iskustva u online okruženjima	
TEME	KODOVI
1. Vrste društvenih mreža, portala	<ul style="list-style-type: none">● Facebook, Instagram, Reddit, Youtube, X● WhatsApp, Messenger, Threads● Discord
2. Vrijeme provedeno na društveni mrežama	<ul style="list-style-type: none">● 4-5 sati dnevno● 3-4 sati dnevno● 10+ sati tjedno
3. Vrste sadržaja	<ul style="list-style-type: none">● Zabavni sadržaji (video igrice, duhovite stranice)● Edukativni sadržaji (video eseji, povijesni i znanstveni sadržaji)
4. Vlastiti sadržaj i jezik objava	<ul style="list-style-type: none">● Privatne objave za prijatelje● Objave većinski na engleskom jeziku

Prvo tematsko područje obuhvaća teme vezane uz iskustva i navike ispitanika u online okruženjima kako bi se dobio uvid u koje online platforme najčešće koriste, koliko vremena provode na društvenim mrežama, koje vrste sadržaja ih zanimaju, objavljuju li privatni ili tematski sadržaj te kojim jezikom se služe u online okruženjima. Sva četiri sudionika koriste YouTube za

gledanje videa o temama koje ih interesiraju, a troje sudionika koristi Instagram za pregled zabavnih sadržaja. Svi sudionici koriste barem jedan oblik aplikacije isključivo za komunikaciju s drugima (WhatsApp, Messenger, Threads). Ni jedan od sudionika nije izjavio da koristi TikTok za pregled sadržaja. Jedan sudionik izjavio je da je imao neugodno iskustvo na X-u (Twitteru):

„Koristio sam Twitter, ali sam prestao jer je bio štetno i toksično okruženje.“

U prosjeku svi sudionici provode barem nekoliko sati dnevno koristeći online platforme za pregled sadržaja i komunikaciju s drugima. Dvoje sudionika koriste online platformu Discord sa serverima za video igrice. Drugo dvoje sudionika igraju video igrice, ali ne koriste online platforme, već ih igraju lokalno. Jedan sudionik je izjavio da ne igra igrice s više igrača jer mu je to previše stresno zbog straha od percepcije drugih igrača:

„Ne mogu igrati multiplayer igrice, meni je to previše stresno s drugim ljudima online. Strah me da sam loš pa mi je puno lakše ako igram sam.“

Svi sudionici koriste online platforme za pregled i zabavnih i edukativnih sadržaja. Od istaknutih interesa spomenuti su filozofija, povijest, psihološki sadržaji, video eseji o raznim temama, političke teme, kao i određene duhovite stranice s *mem-ovima*. Svi sudionici ističu da skoro isključivo pregledavaju sadržaj te da minimalno komentiraju objave ili se uključuju u rasprave online. Jedan sudionik ponekad objavljuje, ali anonimno:

„Imam tzv. shame aversion (hrv. averzija prema sramu) što isto mislim da je jedan od autističnih čimbenika zato gotovo isključivo objavljujem anonimno.“

Svi sudionici isključivo objavljuju privatne sadržaje za prijatelje te se ne smatraju kreatorima sadržaja koji je namijenjeni za širu publiku. Svi sudionici, čak i dvoje hrvatskih sudionika, gotovo isključivo koriste engleski jezik na online platformama, a jedan sudionik je istaknuo:

„...zbog toga što svi pričaju na engleskom jeziku mogu pronaći veće zajednice.“

4.2. Sadržaji o autizmu na društvenim mrežama

Unutar tematskog područja “Sadržaji o autizmu na društvenim mrežama” izdvojene su tri teme: vrste sadržaja o autizmu na društvenim mrežama, mišljenje o sadržaju i prikaz autističnih osoba na društvenim mrežama. Teme ovog područja s pripadajućim kodovima prikazane su u Tablici 2.

Tablica 2. Teme i kodovi tematskog područja “Sadržaji o autizmu na društvenim mrežama”

TEMATSKO PODRUČJE: Sadržaji o autizmu na društvenim mrežama	
TEME	KODOVI
1. Vrste sadržaja o autizmu na društvenim mrežama	<ul style="list-style-type: none"> ● Edukativni sadržaji o spektru autizma na Redditu ● <i>Memovi</i> o spektru autizma na Twitteru ● Aktivno istraživanje sadržaja o osobnim granicama ● Aktivno istraživanje sadržaja o govornim manama ● Aktivno istraživanje sadržaja o <i>autistic shutdown-u</i> ● Humor o pozitivnim stranama autizma ● Sadržaj o svakodnevnom životu autističnih osoba ● Sadržaji o <i>queer</i> i autističnom identitetu ● Sadržaji o samo-dijagnosticiranju ● Manjak aktivnog istraživanja sadržaja o autizmu ● Manjak iskustva sa sadržajem

<p>2. Mišljenje o sadržaju o autizmu</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Pozitivno predstavljanje autizma ● Pozitivna reprezentacija autizma kao trend ● Sadržaj nije uvijek pozitivan, prikazuje izazove ● Banalizacija spektra autizma ● Generalizacija spektra autizma ● Manjak reprezentiranosti ● Edukativni sadržaji mogu zvučati patronizirajuće ● Donekle realan sadržaj
<p>3. Prikaz autističnih osoba na društvenim mrežama</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Najčešće sadržaje objavljuju „visoko funkcionalne“ autistične osobe ● Manjak reprezentacije osoba koje nisu „visoko funkcionalne“ ● Kreatori sadržaja su osobe bez popratnih teškoća ili njihovi roditelji ● Sadržaje objavljuju autistične osobe i partneri ● Dobra reprezentacija transrodnih autističnih osoba

Sudionici su podijeljeni oko svojih potreba za aktivnim pretraživanjem sadržaja o autizmu na društvenim mrežama. Dvoje sudionika aktivno su barem jednom istraživali o autizmu, a dvoje pasivno pregledavaju sadržaj jedino ako im se „pojavi“ na društvenim mrežama. Jedan sudionik je izjavio:

„Kada sam saznao da sam autističan, počeo sam puno više konzumirati sadržaj jer sam se želio educirati.“

Suprotno tome drugi sudionik je izjavio:

„Ne tražim aktivno sadržaj vezan uz autizam, malo sam zatvoren po pitanju interakcije s drugim autističnim osobama.“

Teme vezane uz autizam koje su sudionici aktivno istraživali uključuju navigiranje osobnih granica, govorne mane, autistični *shutdown* (hrv. gašenje) i *mem-ove*. Sudionici su izjavili:

„Također sam istraživao korelaciju između autizma i govornih mana i poremećaja u procesiranju jezika, to sam primijetio i kod sebe.“

„Krenulo je od memova, ali sam krenuo pratiti i psihologe i edukatore jer imam i ADHD, a i mama mi nekad šalje takve videe.“

Također se spominju edukativni sadržaji o autizmu na online platformi Reddit, sadržaj o svakodnevnom životu autističnih osoba, sadržaji o *queer* i autističnom identitetu i humoristični sadržaji vezani uz autizam. Jedan sudionik iskazuje odobravanje humorističnih sadržaja:

„U redu sam sa šalama o autizmu, da zbog mog “superautizma” mogu biti jako dobar u nečemu kao u debati ili bodybuildingu.“

Troje sudionika susreli su se u jednom trenutku sa sadržajima o samo-dijagnosticiranju, odnosno osobama koje tvrde da imaju autizam iako nemaju dijagnozu spektra autizma. Jedan sudionik je izjavio:

„Vidim i negativne stereotipe online kao slučajevi samodijagnosticiranja i objava kao: „Ah danas sam malo autističan.“

Svi sudionici smatraju da se autizam općenito prikazuje u pozitivnom svjetlu i da se ne susreću sa sadržajima koji vrijeđaju ili posramljuju autistične osobe. Jedan sudionik usporedio je sadržaj kroz vrijeme:

„Smatram da su osobe predstavljene većinom pozitivno ili optimistično.

Prije sam bio izložen narativu na društvenim mrežama koji je tvrdio ako si autističan da nećeš imati dobar život, ali to danas više ne susrećem.“

Jedan sudionik istaknuo je da smatra da je pozitivno predstavljanje autizma postao trend koji može dovesti do „banalizacije“ autizma:

„Mislim da je sadržaj pozitivan, to je čak postao i trend u zadnje vrijeme kao “autism rizz”, ili “I love me an autistic man”, ali to onda postaje banalizacija autizma.“

Jedan sudionik smatra da sadržaj nije uvijek pozitivan:

„Sadržaj kojeg objavljuju autistične osobe ili njihove obitelji nije uvijek pozitivan jer često pričaju o svojim izazovima, ali uz realniji prikaz.“

Spominju se određeni problemi vezani uz sadržaj o autizmu i neurodivergentnosti na društvenim mrežama kao što su generalizacija spektra autizma i manjak reprezentiranosti, a jedan sudionik smatra da edukativni sadržaji mogu zvučati patronizirajuće jer predlažu najjednostavnija rješenja problema:

„Mama mi ponekad šalje videe kao ADHD Life Hacks koji onda samo kažu: „Napravi kalendar“, ne odgovara mi to.“

Svi sudionici smatraju da sadržaj na društvenim mrežama u jednoj mjeri realno prikazuje svakodnevni život autističnih osoba i da se mogu poistovjetiti s istim. Svi sudionici također smatraju da sadržaj s kojim se oni najčešće susreću gotovo isključivo predstavlja „visoko funkcionalne“ osobe ili autistične osobe bez intelektualnih teškoća:

„Najčešće vidim „visoko funkcionalne“ kreatore koji su dobro integrirani, imaju posao, itd. Mislim da su neverbalne autistične osobe manje reprezentirane u ovoj pozitivnoj priči o autizmu.“

„Oni imaju veću platformu i mogu pričati o svojim iskustvima.“

„Mislim da oni koji rade sadržaje su visoko funkcionalni, a oni o kojima se radi sadržaj, nisu.“
Svi sudionici smatraju da sadržaj najčešće kreiraju i objavljuju same autistične osobe, a ponekad i partneri i roditelji. Jedan sudionik napravio je podjelu:

„Možemo reći 70% autistične osobe stvaraju sadržaj, 10 % znanstvenici i novinari i 10% partneri, prijatelji i majke autističnih osoba.“

Drugi sudionik podijelio je svoje mišljenje o sadržaju kojeg objavljuju bliske osobe autističnih osoba:

„Mislim da ne bih htio vidjeti sadržaj koji je tipa: „Ovako je živjeti s autističnom osobom“, nije to sadržaj za mene.“

Jedan sudionik iz osobnog iskustva ističe:

„Grupa koja je dobro reprezentirana na društvenim mrežama su transrodne autistične osobe.“

4.3. Dobrobiti online okruženja

Unutar tematskog područja “Dobrobiti online okruženja“ izdvojene su četiri teme: komunikacija, posebni interesi, samopercepcija i ponašanje. Teme ovog područja s pripadajućim kodovima prikazane su u Tablici 3.

Tablica 3. Teme i kodovi tematskog područja “Dobrobiti online okruženja”

TEMATSKO PODRUČJE: Dobrobiti online okruženja	
TEME	KODOVI
1. Komunikacija	<ul style="list-style-type: none">● Manje anksioznosti u online komunikaciji● Lakše procesiranje pisanih i audio oblika komunikacije na društvenim mrežama● Komunikacija je olakšana obrascima (<i>memovi</i>)● Lakše je komunicirati s nepoznatim osobama zbog postojanja pravila● Izazovnije je komunicirati s prijateljima zbog nerazumijevanja tona poruke● Lakše je komunicirati u grupnom sastavu koristeći društvene mreže● Olakšano držanje debatnih govora online● Otežano držanje debatnih presuda online● Sklonost anonimnosti online

2. Posebni interesi	<ul style="list-style-type: none"> ● Online dimenzija debate kao posebnog interesa ● Manjak uključenosti u zajednice ili <i>fandom-e</i>
3. Samopercepcija	<ul style="list-style-type: none"> ● Predviđanje simptoma autističnog <i>shutdown-a</i> ● Prepoznavanje i razumijevanje vlastitih simptoma <i>stimming-a</i> ● Prepoznavanje i razumijevanje vlastitih simptoma autističnog <i>burnout-a</i> ● Bolje poznavanje samog sebe ● Poistovjećivanje s drugima ● Pozitivni utjecaj na samoprihvatanje ● Pozitivan utjecaj aktivizma na društvenim mrežama ● Prihvatanje vlastitih autističnih značajki (<i>info-dumping, stimming</i>) ● Veća sposobnost izražavanja emocija
4. Ponašanje	<ul style="list-style-type: none"> ● Ublažavanje simptoma <i>autistic shutdown-a</i> ● Prestanak maskiranja <i>stimming-a</i>

Ove teme obuhvaćaju mišljenja ispitanika o dobrobiti online platformi za potrebe komunikacije, prisustvovanja u *fandom-ima* (zajednicama obožavatelja) i pregledavanja sadržaja o posebnim interesima te mišljenja o utjecaju sadržaja o autizmu na društvenim mrežama na njihovu samopercepciju i ponašanja.

Dvoje sudionika smatra da im je komunikacija koristeći društvene mreže ugodnija nego licem u lice. Razlozi koje navode sudionici uključuju manjak anksioznosti u interakcijama, olakšano

procesiranje pisanih i audio oblika komunikacije, online komunikacija prati određene obrasce (*memovi*) te postoje određena nepisana pravila dopisivanja.

„Smatram da mi je lakše komunicirati koristeći društvene mreže jer sam anksiozan, želim se savršeno izraziti, strah me da ću biti odbijen i sramim se svojih govornih mana.“

„Kada pišem na internetu mogu urediti svoju rečenicu, ali čak i kada koristim glasovne poruke, mogu snimiti deset pokušaja.“

„Na internetu je malo lakše jer postoje subkulture u kojima humor dolazi u obrascima, kao memes.“

„Za komunikaciju s nepoznatim osobama lakše je koristiti društvene mreže, svi znaju pravila igre i razgovore možeš završiti lako bez neugodnosti. Dopisivanje je isto lakše ako si umoran.“

Drugo dvoje sudionika smatra da im je izazovnije koristiti društvene mreže i pisani oblik komunikacije jer ne mogu potpuno razumjeti ton poruke ili zaborave odgovoriti na poruke.

„Teško mi je procijeniti ton kroz poruke, na koji način je netko nešto mislio, još mi je teže razumjeti fore. Preferiram video ili audio pozive, ali nisam obožavatelj poruka.“

„Uvijek sam se mučio s online načinom komunikacije s mojim prijateljima.

Ako ne odgovorim odmah, zaboravit ću odgovoriti kasnije

Smatram online način komunikacije ponekad intimidirajućim.“

Jedan sudionik ipak preferira korištenje društvenih mreža u komunikaciji s grupom osoba:

„U grupnim chatovima mi je lakše komunicirati nego s grupom ljudi licem u lice jer je ulazna barijera (eng. barrier of entry) drugačija.“

Jedan sudionik opisao je kako online platforme kao Zoom utječu na njegove debatne aktivnosti i svoju razliku u preferencama između držanja govora i suđenja debata koristeći Zoom:

„Tijekom svojih govora uživo ne primam verbalna pitanja jer imam senzorne teškoće, dok mi je lakše u online debatama jer postoji chat.“

„Kada dajem debatnu presudu preferiram debate uživo jer vidim tuđe reakcije, dok su kamere ugašene kada smo online.“

Jedan sudionik smatra se članom određenih *fandom-a* te navodi primjere:

„...pratim puno sadržaja koji su vezani uz moje tzv. autistične fiksacije vezane uz određene fiktionalne svemire. To su kao što sam spomenuo video igrice, mogu biti serije kao Avatar the Last Airbender, može biti neki film, pratim Berserk mangu na Redditu, na Twitteru, ...“

Troje sudionika se ne smatraju aktivnim članovima *fandom-a*, ali jedan sudionik ima prijašnja iskustva s prisustvovanjem u *fandom-u*:

„Prije sam čitao fanfiction (pisani radovi fanova) o Avatar the Last Airbender-u, ali sam prerastao tu fazu prije dvije godine, pretpostavljam da je to bila faza potaknuta COVID-om.“

Svi sudionici pretražuju i čitaju sadržaje o svojim interesima, ali ne komentiraju objave ili ne sudjeluju aktivno u raspravama zajednica koje su vezane uz njihove interese. Troje sudionika bavi se kompetitivnom studentskom debatnom te svo troje navode debatnu zajednicu kao dio online zajednice kojoj pripadaju i u kojoj aktivno sudjeluju.

„Mnoga debatna natjecanja su online, sudjelujem u debatnim grupama na internetu o strategijama ili ozbiljnim temama ili šalama, tamo čitam i objavljujem sadržaje.“

„Postoje i Facebook grupe za debatante, puno vremena provodim gledajući snimljene debate.“

Dvoje sudionika ističe kako značajno preferiraju biti anonimni na društvenim mrežama, a jedan sudionik podijelio je i razlog:

„Nedavno sam naišao na objavu vezana uz jedan konflikt i imam vrlo snažna politička uvjerenja o tome. Izrazio sam svoja mišljenja i argumente, ali nisam shvatio da je to društveno neprimjereno jer ljudi isto imaju snažne osjećaje vezane uz to, pa sada neki ljudi imaju negativno mišljenje o meni. Puno više volim biti anonimna, koristiti drugačiji avatar i ime.“

Zatim su sudionici podijelili svoja mišljenja o utjecaju sadržaja na društvenim mrežama o spektru autizma na njihov identitet. Troje sudionika smatra da je sadržaj imao utjecaj na određene dimenzije njihovih identiteta. Sadržaj koji su pronašli na društvenim mrežama pomogao im je u informiranju o vlastitim simptomima te savjetima kako se nositi s istima (autistični *shutdown*, *stimming*) i kako ublažiti osjećaj srama.

„Sada mogu predvidjeti simptome shutdowna i pomoći si tako da aktivno razmišljam o svojim emocijama, da ih identificiram i procesiram.“

„Također sam uspio prepoznati i nositi se sa simptomima autističnog burnout-a.“

„Puno se bolje sada osjećam oko stimminga jer razumijem koja je svrha tog ponašanja. Ako znam da će me smiriti, onda se kroz stimming mogu dovesti do boljeg stanja, ali i eliminirati osjećaj srama i živjeti bolji život. Kada sam ostvario uspjeh na svjetskom prvenstvu od sreće sam skakao po sobi i mahao rukama i prijatelj mi je rekao: “Ti sada stimmaš”, i pomislio sam: “Da, i to je u redu”. Sada to prihvaćam kao neku fora stvar oko sebe. Primijetio sam da kada osobe na internetu imaju iste autistične značajke kao ja, kao da ne razumiju sarkazam i emocije, da mi je lakše si to objasniti i prihvatiti, čak i ako se smatraju “deficitima u ponašanju”.”

„Pregledavanje sadržaja je započelo moj proces un-maskinga i da mi bude manje stalo oko takvih stvari, kao npr. njihanje naprijed-natrag dok učim na fakultetu, sada shvaćam da su takve stvari puno više prihvatljivije.“

Sudionici tvrde kako im je sadržaj o autizmu na društvenim mrežama pomogao da bolje upoznaju sami sebe što je dovelo do većeg prihvaćanja vlastitih autističnih značajki.

„Nekako me sadržaj uvjeri da nisam čudan. Jesam drugačiji, ali sada nešto ima naziv i razlog. Drago mi je vidjeti da neke moje značajke imaju i drugi ljudi.“

„U YouTube videima sam slušao o tome kako je u redu prestati s maskiranjem. Zatim sam imao proces refleksije o svojem ponašanju s drugima i smatram da mi je pomoglo da objasnim kako se osjećam.”

Jedan sudionik smatra da je aktivizam i podizanje svijesti o autizmu na društvenim mrežama bilo od velike koristi za izgradnju njegovog identiteta:

„U globalu aktivizam oko autizma je pozitivan i pomogao mi je da prepoznam svoje simptome, da se bolje razumijem i da se bolje ponašam i nosim s negativnim stranama autizma.“

Jedan sudionik tvrdi da mu je sadržaj kojeg je pronašao na društvenim mrežama omogućio da bolje opiše vlastite osjećaje:

„Šaljem svojoj mami puno takvih Instagram reels-a i mogu joj pokazati i bolje ilustrirati kako se ja osjećam.“

Jedan sudionik naveo je primjer objave koja mu se svidjela jer čini razliku između *mansplaining-a* (izraz koji se koristi za muškarce koji podrazumijevaju da znaju više o temi od sugovornika) i *info-dumping-a* (hrv. „bacanje” puno informacija).

„Jedan citat koji mi se jako svidio na Twitteru je: “Je li mansplain-a ili je samo autističan?” jer, pogotovo nakon tranzicije, bio sam zahvalan tom post-u. Kada info-dumpam to nije zato jer sam mizoginičan, nego zato jer sam htio pričati o stvarima koje su meni interesantne, tako da je to vezano uz moj autizam, a ne uz to da sam muškarac.”

Jedan sudionik naveo je da smatra da je sadržaj o autizmu koristan tek u početku otkrivanja svog identiteta te da u njegovom iskustvu korisnost opada s vremenom.

„Kroz vrijeme korist koju sam dobio kroz takve objave se smanjila jer se nisam više mogao poistovjetiti s njima.“

4.4. Komunikacija s drugim autističnim osobama koristeći online platforme

Unutar tematskog područja “Komunikacija s drugim autističnim osobama koristeći online platforme” izdvojene su tri teme: upoznavanje s drugim autističnim osobama, teme razgovora i razina bliskosti. Teme ovog područja s pripadajućim kodovima prikazane su u Tablici 4.

Tablica 4. Teme i kodovi tematskog područja “ Komunikacija s drugim autističnim osobama koristeći online platforme

TEMATSKO PODRUČJE: Komunikacija s drugim autističnim osobama koristeći online platforme	
TEME	KODOVI
1. Upoznavanje s drugim autističnim osobama online	<ul style="list-style-type: none">● Česta komunikacija s drugim autističnim osobama koristeći društvene mreže● Online grupa studenata s autizmom

	<ul style="list-style-type: none"> ● Manjak aktivnog traženja drugih autističnih osoba na društvenim mrežama ● Manjak dostupnih informacija o online zajednicama autističnih osoba
2. Teme razgovora	<ul style="list-style-type: none"> ● Utjecaj autizma na svakodnevni život ● Korisni razgovori s autističnim debatantima online ● Pozitivne interakcije bez osjećaja srama ● Presjek autističnog i transrodnog identiteta i iskustva ● Manjak komunikacije u grupi autističnih studenata
3. Razina bliskosti	<ul style="list-style-type: none"> ● Bolje razumijevanje s prijateljima koji su isto autistični ● Bliži odnos s prijateljima iz svakodnevnog života

Troje sudionika su u jednom trenutku stupili u kontakt s drugim autističnim osobama koristeći društvene mreže. Jedan sudionik izjavio je kako ne zna gdje bi pronašao informacija o zajednicama drugih autističnih osoba u online okruženju:

„Ne znam ni kako bih pronašao takve grupe ljudi online kada bi ih išao tražiti, postoje li takve grupe na Instagramu? Ne znam.“

Jedan sudionik izjavio je da je često u kontaktu sa svojim autističnim prijateljima koje je upoznao koristeći online platforme:

„Svaki dan se čujem sa svojim najboljim prijateljima koji skoro svi imaju autizam i žive izvan Hrvatske.”

Upoznao sam neke osobe u fandom-ima na internetu i onda bi se kasnije upoznali uživo i u međuvremenu bi otkrio da osoba ima autizam.“

Navodi kako su teme njihovih interakcija pozitivne i većinom dijele svoja svakodnevna iskustva:

„Gotovo nikad razgovori nisu bili negativni ili da bih čuo da se oni srame svojeg autizma ili da smatraju da autizam jako negativno utječe na njihov život.

Većinom pričamo o tome kako autizam drugačije utječe na njihov svakodnevni život.“

Sudionik je također izjavio da smatra da ga njegovi autistični prijatelji bolje poznaju nego njegovi neurotipični prijatelji.

Drugi sudionik stupio je u kontakt s drugim autističnim osobama kada je upisao fakultet i tijekom orijentacijskog tjedna se uključio u grupu drugih neurodivergentnih studenata koji su komunicirali koristeći društvene mreže. Kroz vrijeme zaključio je da mu ipak grupa ne odgovara.

„Na fakultetu je postojala online grupa autističnih studenata.

U početku mi se ideja činila divnom, ali uvijek mi je bilo teško biti član grupe kojoj je autizam primarna odrednica identiteta jer autizam nije primarni dio mog identiteta. Grupa na fakultetu bila je korisna u početku za informacije i orijentaciju, ali nije bilo puno komunikacije u njoj.“

Sudionik je također stupio u kontakt s drugim autističnim debatantima u zajednici koristeći online platforme.

„U debatnoj zajednici moje interakcije s drugim autističnim debatantima bile su vrlo ugodne i korisne i osjećao sam da mogu otvoreno pričati o autizmu s njima.”

“Upoznao sam te autistične debatante uživo i interakcije su bile ugodne.“

Treći sudionik nije aktivno tražio online zajednicu autističnih osoba, ali je ipak upoznao druge autistične osobe koristeći online platforme.

„Nisam aktivno tražio druge autistične osobe online, ali sam bio član zajednica za potporu transrodnim osobama i neke od tih osoba su bile autistične.“

„Uvijek sam smatrao da su moja iskustva vrlo specifična, ali sam pronašao dvoje osoba s vrlo sličnim iskustvima. Na primjer kako je i njima bilo teško otvoreno biti autistična i transrodna osoba i biti shvaćen ozbiljno u Irskoj.“

Sudionik smatra da ga njegovi prijatelji iz svakodnevnog života bolje poznaju od online prijatelja, ali zbog specifičnih iskustava koje dijeli s online prijateljima je postojao vremenski period kada su ga oni bolje poznavali.

„Online prijatelji i ja smo imali slično viđenje interakcija i očekivanja kao autistične osobe, dok moji prijatelji iz svakodnevnog života nisu. Iako me moji prijatelji znaju bolje i vide češće, postojao je kratki vremenski period kada su me moji online prijatelji bolje poznavali. Nisam ih nikad upoznao licem u lice, žive vrlo daleko.“

4.5. Dobrobiti kontakta s drugim autističnim osobama koristeći online platforme

Unutar tematskog područja “Dobrobiti kontakta s drugim autističnim osobama koristeći online platforme” izdvojene su dvije teme: utjecaj na samopercepciju i utjecaj na ponašanje. Teme ovog područja s pripadajućim kodovima prikazane su u Tablici 5.

Tablica 5. Teme i kodovi tematskog područja Dobrobiti kontakta s drugim autističnim osobama koristeći online platforme

TEMATSKO PODRUČJE: Dobrobiti kontakta s drugim autističnim osobama koristeći online platforme	
TEME	KODOVI

Utjecaj na samopercepciju	<ul style="list-style-type: none"> ● Bolje poznavanje samog sebe ● Veće prihvaćanje svog identiteta kao autistične osobe ● Poistovjećivanje s vlastitim specifičnim iskustvima ● Manjak utjecaja drugih autističnih osoba na identitet
Utjecaj na ponašanje	<ul style="list-style-type: none"> ● Češće izražavanje o vlastitim potrebama ● Veća otvorenost oko vlastitog autističnog identiteta (češći <i>outing</i>)

Dvoje od troje sudionika koji su stupili u kontakt s drugim osobama s autizmom koristeći online platforme smatraju da su te osobe koje su upoznali imale značajan utjecaj na njihov identitet. Jedan sudionik je izjavio da je razlog manjka utjecaja drugih autističnih osoba na njegov identitet to što je vrlo siguran u svoj identitet, ali da je od tih osoba dobio korisne savjete koji su ga potaknuli da se češće zagovara za svoje potrebe.

„Rekao bih da nisu imali utjecaj na moj identitet jer sam već bio vrlo siguran u svoj autističan identitet. Neki savjeti su bili korisni te su mi pomogli da budem više vokalan oko svojih potreba u debatnoj zajednici. Prije sam bio vrlo defanzivan kada je riječ o potrebi za pomoći oko bilo čega, ali vidio sam koristan utjecaj safe space-ova (hrv. sigurni prostori) i potaknuli su me da češće tražim da se poštuju moje preference u debati i da tražim stvari koje obično ne bih.“

Drugo dvoje sudionika ističu kako im je kontakt s drugim autističnim osobama pomogao da postanu više otvoreni oko svog autističnog identiteta.

„Definitivno sam postao više otvoren oko toga da sam autističan jer me prije bilo strah da mi ljudi neće vjerovati i shvatio sam da se autizam ne treba manifestirati na način koji je prezentiran u medijima.“

„U zadnje dvije godine osjećam se slobodnije da pričam otvorenije i bacam fore. Također sam postao više okej s time da se out-am kao autistična osoba.“

„Ako su mi prijatelji uzori i postanu uspješni i ponosni su sa svojim identitetom onda se i ja osjećam više ugodno sa svojim identitetom kao autistična osoba.“

Jedan sudionik ističe kako je od velike važnosti da je mogao upoznati osobe sa sličnim specifičnim iskustvima i kako mu je to pomoglo da se izrazi o vlastitim iskustvima.

„Teško je pronaći sadržaj o manifestaciji toga što znači biti autistična i transrodna osoba irske nacionalnosti, tako da mi poistovjećivanje s njima puno znači.

Postao sam više siguran u vlastitu sposobnost artikulacije vlastitih iskustva s autizmom.“

Zaključno, jedan sudionik izjavio je kako su mu razgovori s autističnim prijateljima koje je upoznao koristeći online platforme pomogao da općenito bolje razumije sebe i svoj autizam.

„Kroz te razgovore mislim da bolje razumijem samog sebe i svoj autizam i kako mogu bolje živjeti sa svojim autizmom.“

5. Rasprava

Ovim kvalitativnim istraživanjem pobliže su ispitana mišljenja autističnih osoba o njihovim iskustvima s online sadržajem koji predstavlja autistične osobe, njihova iskustva s drugim autističnim osobama s kojima su stupili u kontakt koristeći društvene mreže te percipirani utjecaj navedenog sadržaja i interakcija na samopercepciju i na ponašanja koja za njih potvrđuju autistični identitet (predstavljanje kao autistične osobe u svakodnevnom životu, maskiranje i *stimming*). Sudionici istraživanja korisnici su najpopularnijih društvenih mreža i platformi prema *Search Engine Journal-u* (2024) kao što su YouTube, Facebook, Instagram, X (Twitter), Reddit i Threads, iako ni jedan sudionik nije aktivan korisnik platforme Tik Tok. Uvid u platforme koje sudionici koriste pruža mogućnost usporedbe njihovih iskustava sa sadržajem vezanim uz autizam na online platformama s prijašnjim istraživanjima što će biti obrađeno u ovom poglavlju. Uvid u vrijeme provedeno na društvenim mrežama i teme sadržaja kojeg sudionici najčešće konzumiraju postavlja temelj za razumijevanje njihovih navika u korištenju online platforma. Prethodna istraživanja pokazala su povezanost dijagnoze autizma s čestim korištenjem elektroničkih medija, odnosno da

autistične osobe provode više sati dnevno gledajući televiziju, igrajući video igre i koristeći internet nego neurotipične osobe (Engelhardt i sur., 2013.; Griffiths, 2010.; Gwynette i sur., 2018; Slobodin i sur., 2019). Svaki sudionik provodi nekoliko sati dnevno koristeći online platforme što im omogućava kontakt sa sadržajem vezanim uz autizam, ali ne izvještavaju o prekomjernom korištenju online platformi. U ovom istraživanju svo četvero sudionika objavljuju isključivo privatne objave za svoje pratitelje. Svi sudionici primarno koriste engleski jezik kada koriste online platforme što, prema izjavama dvoje sudionika kojima je hrvatski materinji jezik, omogućava interakciju s većom količinom sadržaja na online platformama. Dvoje sudionika osim društvenih mreža koriste i online platformu Discord za video igre. Važno je uzeti u obzir i online platforme kao Discord kako bi proširili opseg istraživanja izvan društvenih mreža i uključili platforme kao servere za video igre koji mogu autističnim osobama pružiti siguran prostor za interakciju s drugim autističnim igračima (Ringland, 2019). Dvoje sudionika nemaju naviku igrati online video igre s drugim igračima zbog osjećaja srama i stresa koje im igra s drugim igračima uzrokuje, a svi sudionici izbjegavaju komentirati objave i uključiti se u online rasprave zbog mogućeg osuđivanja od strane drugih. Iskustva sudionika ovog istraživanja dosljedna su s prijašnjim istraživanjima koja pokazuju da osobe s autističnim značajkama osjećaju veći sram i potrebu za izbjegavanjem situacija u kojima mogu osjećati krivnju ili sram (Davidson i sur., 2017 prema Baker i sur., 2021).

Postoji manjak provedenih istraživanja o sadržajima vezanim uz autizam na društvenim mrežama. Dva istraživanja koja su provedena koristila su metodu analize sadržaja s određenim kriterijima uključivanja objava u istraživanje, a nalazi samo jednog istraživanja uključuju mišljenja autističnih osoba o tom sadržaju (Skafle i sur., 2024). Važno je istaknuti da se sadržaji o autizmu o kojima izvještavaju sudionici ovog istraživanja ne mogu generalizirati na veći uzorak sadržaja već su važni za razumijevanje njihovih mišljenja i samopercipiranog utjecaja sadržaja na njihov identitet. Ipak je korisno usporediti vrste sadržaja s kojim su se sudionici susreli s rezultatima prijašnjih istraživanja kako bi dobili uvid u dosljednost vrsta sadržaja o autizmu koji se pojavljuje na društvenim mrežama. Dvoje sudionika ovog istraživanja aktivno je pretraživalo teme vezane uz autizam kada su saznali da imaju autizam te izvještavaju o pronalasku edukativnih sadržaja o autizmu kao što su savjeti stručnjaka i znanstveno utemeljeni sadržaj o autističnim značajkama (govorne mane i autistični *burnout*). Ranija istraživanja izvještavaju o značajnom manjku znanstvenog sadržaja o autizmu i sadržaja kojeg objavljuju stručnjaci (Kollia i sur., 2017; Gilmore i sur., 2023). Dvoje sudionika smatra da edukativni sadržaji s kojima su se susreli nisu uvijek bili

korisni zbog potrebe za generalizacijom autističnih osoba u sadržaju kako bi obuhvatili najčešće značajke autizma ili zbog predlaganja pojednostavljenih rješenja na njihove probleme. Istraživanja pokazuju da ovakav oblik sadržaja na društvenim mrežama (*pop-science*, hrv. popularna znanost) umanjuje autoritet stvarnih znanstvenih sadržaja i učestalost interakcije korisnika sa znanstvenim sadržajem (Scharrer, 2016). U ovom kontekstu *pop-science* može imati negativan utjecaj na edukaciju neurotipične populacije o autizmu kao i na informiranost autističnih osoba o vlastitom stanju. Dvoje sudionika istaknulo je humorističan sadržaj i *mem-ove* o autizmu kao pozitivnu vrstu sadržaja koja ih ponekad ohrabruje ili im pruža utjehu. Smatra se da humor i *mem-ovi* o mentalnom zdravlju potiču prihvaćanje negativnih iskustava te percepciju vršnjačke podrške kroz društvene odnose s drugima koji imaju slične simptome (Akram i Grabble, 2022). Sudionici smatraju kako je autizam većinski prikazan vrlo pozitivno na društvenim mrežama te da, iako se podiže svijest o autizmu kroz aktivizam, se autizam „banalizira“ i da si mnogo korisnika na društvenim mrežama samodijagnosticira autizam. Sudionici ovog istraživanja nisu izjasnili negativne stavove prema osobama koje se samodijagnosticiraju, a jedan sudionik je izjavio da privatno ne čini razliku između autističnih osoba sa službenom dijagnozom i onih bez dijagnoze. S obzirom da veliki broj autističnih osoba bez intelektualnih teškoća kasnije u životu dobije službenu dijagnozu spektra autizma (Lehnhardt i sur., 2013; Spencer i sur., 2011 prema Lewis, 2016) samodijagnoza ovim osobama može ranije u životu donijeti osjećaj pripadnosti i olakšanja (Lewis, 2016). Sudionici smatraju da su autistične osobe prikazane u sadržaju na društvenim mrežama gotovo isključivo autistične osobe bez intelektualnih teškoća. Iako prijašnja istraživanja ne navode postotak sadržaja koji prikazuje autistične osobe sa ili bez dodatnih teškoća, navode da više od 60% sadržaja prikazuje odrasle osobe bijele rase koji dijele svoja iskustva. Jedan od razloga visoke reprezentacije autističnih osoba bez intelektualnih teškoća jest da su oni u mogućnosti koristiti društvene mreže i objavljivati sadržaj bez značajnih prepreka. Prijašnja istraživanja (Gilmore i sur., 2023; Skafle i sur., 2024), kao i sudionici ovog istraživanja, smatraju da određene skupine autističnih osoba nisu dovoljno reprezentirane u online sadržaju što može značajno iskriviti percepciju gledatelja sadržaja o iskustvima autističnih osoba i potisnuti iskustva određenih marginaliziranih skupina. Jedan sudionik smatra da je sadržaj o transrodnim autističnim osobama dobro zastupljen na društvenim mrežama što je korisno s obzirom da istraživanja pokazuju da transrodne osobe, naspram cisrodnih osoba, češće prezentiraju autistične čimbenike (Warrier i sur., 2020), odnosno da čine značajan dio autistične populacije.

Mišljenje sudionika o dobrobiti online platformi za komunikaciju nije potpuno dosljedno s rezultatima prijašnjih istraživanja koja većinski dokazuju da autistične osobe koriste online komunikaciju kako bi smanjile emocionalne, društvene i vremenske pritiske (Benford i Standen, 2009). Na uzorku od četvero sudionika dvoje smatra komunikaciju koristeći online platforme izazovnom jer ne mogu čuti i razumjeti ton i namjeru iza poruke, čak i kad se radi o bliskim prijateljima, dok drugo dvoje sudionika izvještava o dobrobitima dosljednim nalazima drugih istraživanja (mogućnost vremenske odgode odgovora, ispravak pogreške, manjak anksioznosti, olakšano procesiranje pisanog teksta i sl.). Moguće obrazloženje ovakvih nalaza jest utjecaj iskustva s maskiranjem na razumijevanje društvenih znakova u komunikaciji. Maskiranje kao oblik „socijalne kamuflaže“ definira se kao korištenje strategija od strane autističnih osoba kako bi smanjile vidljivost svog autizma u društvenim situacijama (Lai i sur., 2016 prema Schneid i Raz, 2020). Kroz vrijeme autistične osobe koje koriste maskiranje nauče društvena značenja iza tona glasa, izraza lica i sl. Sudionik kojemu je tekstualni oblik komunikacije izazovan smatra da je to posljedica dugoročnog maskiranja kroz koje je naučio društvene znakove u svakodnevnoj komunikaciji, dok isti nisu prisutni u online komunikaciji. Svi sudionici smatraju da im je komunikacija u grupnim okruženjima ipak olakšana grupnim *chat-ovima* jer ne moraju licem u lice prisustvovati komunikaciji s više osoba koje ih promatraju i time izazivaju nelagodu.

Troje od četvero sudionika opisuje kompetitivnu studentsku debatu kao svoj posebni interes te iako nisu članovi određenih *fandom-a*, ipak imaju online prostor koji koriste za pregledavanje debatnih sadržaja, dopisivanje s drugim debatantima i rasprave u zatvorenim grupama. Iako još nisu objavljena istraživanja na populaciji kompetitivnih debatanata, zajednica je primijetila da značajni udio debatne populacije čine autistične osobe. Jedna teorija predlaže poveznicu između sistematizacije, potrebe autističnih osoba za analizom ili konstruiranjem sustava (Baron-Cohen, 2010) i debate kao aktivnosti koja potiče sastavljanje i rastavljanje ideja i argumenata.

Mišljenje sudionika o utjecaju navedenih vrsta sadržaja o autizmu na društvenim mrežama na njihov identitet od velike je važnosti s obzirom na ranije opisane izazove autističnog identiteta. Autori navode kako autistične osobe imaju oslabljenu sliku sebe i „relacijskog ja“, odnosno viđenja sebe u odnosu na drugoga (McGeer, 2004; Schriber et al., 2014 prema Schneid i Raz, 2020). U ovom istraživanju troje sudionika izvijestilo je o percipiranom utjecaju online sadržaja o autističnim osobama na području samopercepcije. Sudionici su nakon informiranja o autističnim

značajkama i poistovjećivanjem s iskustvima autističnih kreatora sadržaja dobili bolji uvid u vlastite simptome, kako ih prepoznati i kako reagirati u neželjenim slučajevima (autistični *shutdown*, *stimming*, autistični *burnout*). Bolje razumijevanje vlastitog tijela i uma, kao i svijest o novostečenoj kontroli nad simptomima koje prije nisu znali kako kontrolirati sudionicima je od velikog značaja za svakodnevnu kvalitetu života. Samoprihvatanje vlastitog identiteta od velike je važnosti jer istraživanja pokazuju da prihvaćanje vlastitog autističnog identiteta negativno korelira s pojavom depresije u odrasloj dobi (Cage i sur., 2018 prema Cooper, 2020). Sudionici su nakon interakcije s aktivističkim sadržajem o pozitivnim stranama autizma počeli prihvaćati svoje autistične značajke te više ne osjećaju sram i strah od osuđivanja zbog *stimming-a* ili *info-dumping-a*, već smatraju da su te značajke jednostavno dio njih. Jedan sudionik smatra da zbog sadržaja o autističnim osobama na društvenim mrežama može vlastitoj majci bolje ilustrirati i objasniti kako se osjeća što znači da je sadržaj imao utjecaj na rječnik kojim sudionik komunicira o svojim iskustvima što podrazumijeva kontrolu nad prezentacijom vlastitog identiteta. Teorijski koncept hermeneutičke nepravde tvrdi da je osobi uskraćena mogućnost potpunog razumijevanja vlastitih iskustava i komunikacije o istima ako im je sistematski uskraćen rječnik koji direktno opisuje njihova iskustva (Fricker, 2007) što u ovom slučaju nalaže da kroz rječnik kojeg je sudionik usvojio ima inherentno bolje razumijevanje vlastitog iskustva. Percipirani utjecaj sadržaja o autističnim osobama na društvenim mrežama ima utjecaj i na ponašanje sudionika. U ovom slučaju su to ponašanja koja potvrđuju njihov autistični identitet kao ublažavanje simptoma autističnog *shutdown-a* kroz smirivanje, preispitivanje svojih emocija, kretanje i sudjelovanje u aktivnostima umjesto izolacije u vlastitom prostoru kroz dugi vremenski period. Prestanak maskiranja *stimming-a* u javnosti kod jednog sudionika imao je za posljedicu sam *stimming* kao tehniku smirivanja ili koncentracije tijekom učenja u javnom prostoru koju sada koristi češće kada se oslobodio osjećaja srama.

Online platforme pružaju mogućnost autističnim osobama da stupe u kontakt s drugim autističnim osobama bez geografskog ograničenja i na njima ugodan način (Zhao i sur., 2019). U ovom istraživanju troje sudionika je u jednom trenutku stupilo u kontakt s drugim autističnim osobama koristeći online platforme na drugačije načine. Sudionici su stupili u kontakt s drugim autističnim osobama koristeći online platformu Discord, online grupu potpore za transrodne osobe i kroz grupni *chat* s ostalim autističnim studentima fakulteta. Sudionik koji je koristio grupni chat s ostalim autističnim studentima ne smatra da je s njima razvio blizak odnos te nakon orijentacijskog

tjedna nije više prisustvovao u njemu. Razlog tome je što sudionik smatra da je kroz godine dovoljno izgradio svoj autistični identitet i da mu nije ugodno biti dio grupe kojoj je autizam glavna odrednica identiteta. Prijašnja istraživanja također pokazuju podijeljenost autističnih osoba oko pridavanja vrijednosti socijalnom autističnom identitetu (Cresswell i Cage, 2019 prema Cooper i sur., 2019) te se osobe mogu osjećati ispunjeno i ako se ne identificiraju s određenom autističnom skupinom, kao i sudionik ovog istraživanja. Odrednice identiteta tek postaju važne ukoliko im same osobe pridodaju vrijednost, odnosno ako autistične osobe osjećaju snažan osjećaj pripadnosti drugim autističnim osobama te imaju pozitivne poglede na autističnu zajednicu, poboljšat će im se samopoštovanje i psihološko blagostanje (Cooper i sur. 2019). Drugo dvoje sudionika osjećalo je bliskost s autističnim osobama koje su upoznali na online platformama, dijelili su iskustva i pružali podršku jedni drugima što znači da je kontakt s drugim autističnim osobama koristeći online platforme imao utjecaj na njihovu samopercepciju i ponašanje. Percipirani utjecaj imao je slični učinak kao i sadržaj o autizmu na društvenim mrežama te je sudionicima omogućio bolje poznavanje vlastitog identiteta, veće prihvaćanje svojih autističnih značajki i pronalazak drugih osoba sa sličnim specifičnim iskustvima (npr. što znači biti transrodna autistična osoba u Irskoj) što je dovelo do izgradnje navedenih osobnih dimenzija identiteta, kao i društvene domene autističnog identiteta, u ovom slučaju otvorenosti prema *outing-u*. Otkrivanje drugima da su autistična osoba može biti jedna od najsloženijih odluka koje autistične osobe moraju donijeti (Botha i sur., 2020 prema Edwards i sur., 2024). Može rezultirati većim razumijevanjem, prihvaćanjem, podrškom ili ojačanim odnosima, ali također može autističnu osobu izložiti odbacivanju, osuđivanju ili neshvaćanju (Huang i sur., 2022 prema Edwards i sur., 2024). Sukladno tome od velike je važnosti da se sudionici zbog kontakta s drugim autističnim osobama osjećaju slobodnije i sigurnije javno izraziti svoj identitet što je u ovom kontekstu i oblik ponašanja kojim potvrđuju svoj autistični identitet.

Ovim radom istražena su mišljenja autističnih osoba o sadržaju na društvenim mrežama o autizmu i samopercipiranom utjecaju tog sadržaja na njihov autistični identitet te je trenutno drugi istraživački rad koji kvalitativnim pristupom istražuje i povezuje mišljenja autističnih osoba o dobrobitima online platformi i autističnog identiteta, a jedini koji pruža i teorijski okvir identiteta i autističnog identiteta kao temelj istraživanja. Ovaj rad također ima doprinos većeg razumijevanja navika na društvenim mrežama autističnih osoba, dobrobiti online načina komunikacije i kontakta

s drugim autističnim osobama koristeći online platforme na području Europe s obzirom da su ostala istraživanja ovih područja većinski provedena na području Sjeverne Amerike i Australije.

Glavno ograničenje ovog rada jest mali uzorak od četiri sudionika kojeg bi trebalo značajno proširiti barem na području Europe kako bi se dobio detaljniji uvid u različita iskustva autističnih osoba i izgradnju njihovih identiteta u online okruženjima. Nadalje, svi sudionici ovog istraživanja identificiraju se kao muškarci, a s obzirom na drugačija iskustva rodova s autizmom kasnija istraživanja trebala bi koristiti rodno raznolike uzorke sudionika. Također, u teorijskim okvirima navode se i drugačije dimenzije identiteta čije bi izgradnje u ovom kontekstu trebalo istražiti za dublje razumijevanje identiteta autističnih osoba. Zaključno, postoje dva inherentna ograničenja u istraživanjima koja ispituju iskustva u online okruženjima. Prvo ograničenje jest da su iskustva sa sadržajem na društvenim mrežama iznimno subjektivna zbog algoritma društvenih mreža koji predstavlja sadržaj korisnicima koji smatra da je najvažniji za njih i koji potiče njihovu interakciju sa sadržajem. Dobra strana jest što će se i na malom uzorku ispitanika dobiti drugačiji vrijedni rezultati, ali otežava korištenje uvida u generalnim smjernicama za edukaciju osoba i intervencije jer nisu nužno reprezentativni. Drugo ograničenje jest da se trendovi brzo mijenjaju i da online platforme koje su trenutno popularne, kao i trendovi u javnim online diskursima neće nužno ostati popularni kroz vrijeme te zbog toga treba težiti češćim istraživanjima na ovom području.

6. Zaključak

Ovaj rad ispitao je mišljenja autističnih osoba o percipiranom utjecaju sadržaja o autizmu u online okruženjima na njihov identitet, kao i mišljenja o percipiranom utjecaju kontakta s drugim autističnim osobama u online prostorima na njihov identitet. Sudionici izvještavaju o pozitivnom utjecaju sadržaja i kontakta s drugim autističnim osobama na dimenzije njihovog osobnog i društvenog identiteta, kao i na ponašanja koja potvrđuju njihov autistični identitet. Sudionici opisuju veće razumijevanje i prihvaćanje vlastitih autističnih značajki, veći osjećaj ponosa na svoj autistični identitet i manje učestalo korištenje maskiranja kao posljedice pregledavanja sadržaja o autizmu u online okruženjima. Sudionici također opisuju veći osjećaj razumijevanja vlastitog identiteta, poistovjećivanje s drugima i veću otvorenost oko svog autističnog identiteta kao posljedice kontakta s drugim autističnim osobama koristeći online platforme. Ovo istraživanje je također pružilo dublji uvid u navike autističnih osoba u online okruženjima, vrste sadržaja o

autizmu s kojim su se susreli u online okruženjima te prirodu kontakta s drugim autističnim osobama koristeći online platforme. Nalazi ovog istraživanja mogu biti korisni za bolje razumijevanje iskustva autističnih osoba u online okruženjima i dobrobitima korištenja online platformi, kao i korisne smjernice za informiranje i savjetovanje autističnih osoba i primjenu intervencija koje koriste online platforme.

7. Popis literature

1. Akram, U., Drabble, J. (2022). Mental health memes: beneficial or aversive in relation to psychiatric symptoms? *Humanit Soc Sci Commun* **9**, 370 <https://doi.org/10.1057/s41599-022-01381-4>
2. Anderson-Chavarria, M. (2021). The autism predicament: models of autism and their impact on autistic identity. *Disability & Society*, 1–21. doi:10.1080/09687599.2021.1877117
3. Ayres, L. (2008). Semi-Structured Interview. *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods*. SAGE Publications.
4. Baker, C. E., Dorsey, A. J., & Borkowski, J. G. (2021). The emergence of self-regulation in early childhood: International perspectives. *Child Development*, 92(4), 1301-1317. doi.org/10.1111/cdev.13921
5. Baron-Cohen, S. (2010). The Empathizing-Systematizing (E-S) Theory of Autism: A Cognitive Developmental Account. *The Wiley-Blackwell Handbook of Childhood Cognitive Development*, 626-639.
6. Benford, P., and Standen, P. 2009. “The Internet: A Comfortable Communication Medium for People with Asperger Syndrome (AS) and High Functioning Autism (HFA)?,” *Journal of Assistive Technologies* (3:2), 44–53.
7. Braun, V. i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. doi.org/10.1191/1478088706qp063oa
8. Brownlow, C., & O’Dell, L. (2006). Constructing an Autistic Identity: AS Voices Online. *Mental Retardation*, 44(5), 315–321. doi:10.1352/0047-6765(2006)44[315:caaiav]2.0.co;2
9. Brownlow, C. (2010). Presenting the self: Negotiating a label of autism. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 35(1), 14–21. doi:10.3109/13668250903496336
10. Campbell M. (2023). #ActuallyAutistic: Autistic Identity Construction and Digital Socialising in Social Media Spaces. Macquarie University

11. Davidson, J. (2008). Autistic culture online: virtual communication and cultural expression on the spectrum. *Social & Cultural Geography*, 9(7), 791–806.
doi:10.1080/14649360802382586
12. Deng, Francis M. (1995). *War of Visions: Conflict of Identities in the Sudan*. Washington, DC: Brookings.
13. Edwards, C., Love, A. M., Jones, S. C., Cai, R. Y., Nguyen, B. T. H., & Gibbs, V. (2024). ‘Most people have no idea what autism is’: Unpacking autism disclosure using social media analysis. *Autism*, 28(5), 1107-1119.
14. Facing History and Ourselves (2021.). Exploring the concept of identity. Facing History and Ourselves. <https://www.facinghistory.org/resource-library/exploring-concept-identity>
15. Fearon, J. D. (1999). What is identity (as we now use the word). Stanford University, Stanford, Calif, 1-43.
16. Fricker, M. (2007). Hermeneutical injustice. *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*, 147-175.
17. Gilmore D. et al. (2023). Building Community and Identity Online: A Content Analysis of Highly Viewed #Autism TikTok Videos. Mary Ann Liebert
18. Hogg, Michael and Dominic Abrams (1988). *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London: Routledge
19. Kim SY, Bottema-Beutel K. (2019). Negotiation of Individual and Collective Identities in the Online Discourse of Autistic Adults. *Autism Adulthood*. Mar 1;1(1):69-78. doi: 10.1089/aut.2018.0029
20. Kollia B, Kamowski-Shakibai MT, Basch CH, Clark A (2017). Sources and content of popular online videos about autism spectrum disorders. *Health Promot Perspect*. Sep 26;7(4):238-244. doi: 10.15171/hpp.2017.41

21. Large J., Serrano C. (2018). What does it mean to be Autistic? Examining how identity threats and coping strategies influence the ASD identity through analysis of identity talk in online communities, *Twenty-fourth Americas Conference on Information Systems*, New Orleans
22. Lewis, L. F. (2016). Exploring the Experience of Self-Diagnosis of Autism Spectrum Disorder in Adults. *Archives of Psychiatric Nursing*, 30(5), 575–580.
doi:10.1016/j.apnu.2016.03.009
23. Martin, Nicola. (2012). “Disability Identity - Disability Pride.” *Perspectives: Policy and Practice in Higher Education* 16 (1): 14–18.
24. Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju(2006). Etički kodeks odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Sveučilište u Zagrebu
25. Ringland, K. E. (2019). “Autosome”: Fostering an Autistic Identity in an Online Minecraft Community for Youth with Autism. *Lecture Notes in Computer Science*, 132-143. doi:10.1007/978-3-030-15742-5_12
26. Scharrer, L., Rupieper, Y., Stadtler, M., & Bromme, R. (2016). When science becomes too easy: Science popularization inclines laypeople to underrate their dependence on experts. *Public Understanding of Science*, 26(8), 1003–1018. doi:10.1177/0963662516680311
27. Schneid, I., & Raz, A. E. (2020). The mask of autism: Social camouflaging and impression management as coping/normalization from the perspectives of autistic adults. *Social Science & Medicine*, 112826. doi:10.1016/j.socscimed.2020.1128
28. Search Engine Journal. (n.d.). Social media platforms: A comprehensive guide.
<https://www.searchenginejournal.com/social-media/social-media-platforms/>
29. Shore, S. (2001) *Beyond the Wall: Personal Experiences with Autism and Asperger Syndrome*, Shawnee
30. Simpson, H. (2019). Disability, Neurodiversity, and Feminism. *Journal of Feminist Scholarship*, 16: 81-83.

31. Sinclair, J. (2012). Don't Mourn for Us. *Autonomy, the Critical Journal of Interdisciplinary Autism Studies*,1(1). <http://www.larryarnold.net/Autonomy/index.php/autonomy/article/view/8>
32. Skafle, I., Gabarron, E., & Nordahl-Hansen, A. (2024). Social media shaping autism perception and identity. *Autism*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/13623613241230454>
33. Smith, J. R., Terry, D. J., Manstead, A. S. R., Louis, W. R., Kotterman, D., & Wolfs, J. (2007). Interaction Effects in the Theory of Planned Behavior: The Interplay of Self-Identity and Past Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(11), 2726–2750. doi:10.1111/j.1559-1816.2007.00278.x
34. Taylor, S. (2015). Identity Construction. *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction*, 1–9. doi:10.1002/9781118611463.wbie
35. Walker, N. (2014). Neurodiversity: Some Basic Terms & Definitions. <https://neuroqueer.com/neurodiversity-terms-and-definitions>
36. Warrior, V., Greenberg, D.M., Weir, E. *et al.* Elevated rates of autism, other neurodevelopmental and psychiatric diagnoses, and autistic traits in transgender and gender-diverse individuals. *Nat Commun* **11**, 3959 (2020).
37. Zhao, Zhang, & Wu. (2019). Finding Users' Voice on Social Media: An Investigation of Online Support Groups for Autism-Affected Users on Facebook. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(23), 4804. doi:10.3390/ijerph16234804

Prilog 1. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

SUGLASNOST ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU	
Datum i mjesto:	_____
Istraživač/i:	Olja Bošnjak
Sudionik/ica:	_____

Prije svega, želimo Vam zahvaliti na Vašem odazivu za sudjelovanjem u ovom istraživanju!

Ovo istraživanje provodi se u svrhu izrade diplomskog rada studenta/ice **Olje Bošnjak** na Odsjeku za Inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, a provodi se pod sumentorstvima **izv.prof.dr.sc. Jasmine Stošić** i **izv.prof.dr.sc. Natalije Lisak Šegota**.

Cilj ovog istraživanja je dobivanje uvida u promišljanja autističnih osoba o doprinosu sadržaja u online okruženjima, kao i o doprinosu stupanja u kontakt s drugim autističnim osobama koristeći online okruženja na njihovu samopercepciju i ponašanja koja za njih potvrđuju autistični identitet.

- Sudjelovanje u ovom istraživanju je u potpunosti **dobrovoljno i anonimno**.
- S obzirom da se radi o Vašem sudjelovanju u intervjuu, **diktafonom će biti audiosniman** cjelokupan razgovor kako bi se podaci mogli detaljno transkribirati.
- Potpisivanjem ovog dokumenta dajete svoju **suglasnost za sudjelovanje u istraživanju i za audiosnimanje intervjuu**. **Audiosnimka** koji će nakon transkribiranja biti **trajno izbrisana**.
- U nastavku dokumenta **detaljno su iznesena Vaša prava** kao sudionika istraživanja i **odgovornosti istraživača**.

Naglašavamo kako je osnovno polazište u osmišljanju i provedbi ovog istraživanja **uvažavanje Vašeg mišljenja** te dobivanje uvida u Vaše iskustvo vezano uz temu istraživanja!

Prava sudionika istraživanja

- ✓ Sudioniku/ica istraživanja pripadaju sva prava i zaštite temeljem Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006).
- ✓ Tijekom i nakon provedbe istraživanja jamči se povjerljivost podataka te korištenje prikupljenih informacija isključivo za potrebe ovog istraživanja.
- ✓ Sudionik/ica u bilo kojem trenutku ima pravo odustati od istraživanja.
- ✓ Sudionik/ica ima pravo istaknuti koje teme su prihvatljive da na njih odgovora u razgovoru, a koje nisu prihvatljive.
- ✓ U svakom trenutku tijekom provedbe istraživanja, sudionik/ica može postaviti potpitanja i tražiti pojašnjenja ako postavljeno pitanje nije jasno oblikovano.
- ✓ Sudionik/ica može odlučiti ne odgovoriti na neko od postavljenih pitanja.
- ✓ Audiozapisi prikupljeni u procesu istraživanja nakon transkribiranja biti će trajno izbrisan.
- ✓ Pristup audiozapisima i transkriptima ima isključivo istraživač i mentori istraživanja.
- ✓ Istraživači će pripremiti kratki Izvještaj o rezultatima istraživanja koji će biti poslani svakom sudioniku osobno putem e-maila.